

LITERATŪRA.
SVARBIAUSI
TEKSTAI

WILLIAM SAROYAN

TĖTI, TU KEISTUOLIS

Alma littera

1. KNYGA

– Sveikinu gimimo dienos proga, – pasakė tėtis, traukdamas iš švarko kišenės knygą ir duodamas ją man.

– Ačiū, tėti. Apie tokią dovaną ir svajojau.

– „Apatinis žandikaulis“, – tarė jis. – Mano naujaušias – ir *paskutinis* – romanas. Drauge su juo gauni ir užduotį.

Apžiūrėjau „Apatinio žandikaulio“ viršelį. Atsiverčiau pirmąjį puslapį, po to – paskutinįjį.

Graži knyga, nieko nepasakysi.

– Kokią užduotį? – paklausiau.

– Parašyti romaną.

– Kad nemoku jų rašyti.

– Tik didžiam rašytojui leidžiama taip girtis, – pasakė tėtis. – Tau dar toli iki tokio.

– O apie ką man rašyti?

– Apie save, žinoma.

– Apie save? Kas gi aš toks?

– Parašyk romaną ir sužinosi. O aš tuo tarpu ketinu rašyti kulinarijos knygą.

Čia iš parduotuvės grįžo mama ir mano jaunesnioji sesuo. Mama tarė:

– Tik pamanykit – jam jau dešimt metų! Argi neuostabu?

– Nuostabu, – atsakė tėtis. – Mergaitei aštuoneri, man keturiasdešimt penkeri, tau dvidešimt septyneri. Nežinia, kaip mums tai pavyko, bet greičiausiai čia bus kaltas valgymas.

– Greičiausiai. Juk jis tiek daug valgo, – pritarė mama. – Sveria jau septyniasdešimt svarų.

– Ką gi, – pasakė tėtis, – gimė septynių svarų, vadinasi, kasmet priaugo vidutiniškai po dešimt svarų, nors bala žino, kaip čia iš tikrųjų yra. – Jis apglėbė mano seserį.

– O maistas šiais laikais anaip tol ne pigus, – toliau kalbėjo mama. – Atspėk, kiek sumokėjau krautuvėje?

– Du dolerius?

– *Dvidešimt* du.

– Tau reikėtų išmokti virti pačiai.

– Tėtis ketina rašyti kulinarijos knygą, – įsiterpiau.

– Gryna tiesa. O Pitas ketina rašyti romaną, – pasakė tėtis. – Nors šiandien ir pirma mėnesio diena, aš vėl, deja, neparnešiau pinigų.

– Kaipgi man reikės verstis? – paklausė mama. – Juk turiu išmaitinti dešimtmetį berniuką ir aštuonerių metų mergaitę.

– Tai yra viena priežasčių, kodėl aš ketinu rašyti kulinarijos knygą, – atsakė tėtis. – Gal ji tave išmokys taupiai šeiminkauti.

– Ką gi tu pasiūlysi mums valgyti? Ryžius?

– Šio klausimo dar nesu gvildenęs. O kol kas pasistenk, kad šitų produktų jums užtektų kuo ilgesniam laikui.

– Per tris dienas jų neliks nė trupinio.

– Pamėgink kaip nors išsiversti. Artimiausiu metu pinigų gauti nenumatau, o avanso prašyti negaliu, kol nepradėjau tos kulinarijos knygos. Pamėginkit išsilaikyti bent mėnesį.

– Nepavyks, – atsakė mama. – Jis tiek daug valgo. Štai kur visas maistas dingsta.

– O ką, jeigu jį pasiimčiau aš? – paklausė tėtis.

– Betgi turėsi jį maitinti.

– Žinoma.

– Ir į mokyklą laiku išleisti.

– O kaipgi.

– Na gerai, – sutiko mama. – Gali pasiimti.

2. JŪRA

Mudu su tėčiu atsisveikinome su mama ir seseria ir nuėjome pakalnėn gaudyti automobilio, kuris pavėžėtų mus vienuolika mylių iki tėčio namo Malibu pajūryje.

Mamai mūsų tėtis neleido vežti, nes norėjo pratinti mane prie sunkumų.

– Gyvenime retai kada lengvai klojasi, – paaiškino jis, – tad iškart ir pradėk mokytis įveikti sunkumus.

– Gerai.

Nužingsniavome kokią mylių Saulėlydžio bulvaru iki senojo kelio, paskui aštuonias ar devynias mylias pavežė sunkvežimis, ir galų gale dar porą mylių nuėjė pėsčiomis, pasiekėme tėčio namą.

Vanduo buvo pakilęs, o saulė jau beveik visa panirusi į jūrą. Laideliais už namo nulipome pajūrin paieškoti į krantą išmestų medgalių židiniui ar šiaip kokių gražių dalykėlių – kriauklių, vandens nugludintų akmenukų. Radome dėžę nuo kokakolos, kurią tėtis paėmė, sakydamas, kad pravers, nors man atrodė, kad ji tinka tik vienam reikalui – buteliams sudėti. Aš radau spiralinę

kriauklę, kurią tėtis pavadino tikru laimikiu, vertu tyrinėti visą gyvenimą.

– Ši kriauklė perteikia tiek dangaus šviesulių formą, tiek judėjimą, – pasakė jis, todėl aš dar sykį ją gerai apžiūrėjau ir iš išorės, ir iš vidaus. Kriauklė išties buvo įdomi, maždaug pusės mano delno dydžio, baltai pilka su juodais lopinėliais, pradildyta smėlio ir vandens – todėl buvo aiškiai matyti, kaip spiralė įsivijusi į vidų.

Nuėjome krantu kokią mylią, paskui grįžome atgal, bet ne ką daugiau teradome: šešis apvalius akmenukus, mažesnius už graikinį riešutą, ir vieną medgalį.

Kai užlipome laiptais prie namo, tėtis apžiūrėjo medgalius, kuriuos seniau buvo susinešęs iš pajūrio ir sukrovęs verandoje, ir išrinko kelis šiam vakarui.

– Daugumą jų gaila deginti, – tarė jis.

Aš palaikiau laukujes duris, kad tėtis galėtų nunešti malkas tiesiai prie židinio. Kol jis dėliojo jas ant suglamžytų laikraščių, lauke visai sutemo, bet aš nesku- bėjau jungti elektros, nes žinojau, jog tėtis mėgsta, kad vakarais pirmą šviesą paskleistų ugnis. Jis įsikan- do cigaretę, užsidegė ją, paskui prikišo degtuką prie laikraščių. Vos spėjus jam užsitraukti ir išpūsti pirmąjį dūmą, liepsnos liežuviai nutvieskė kambarį šviesa, ku- ri yra malonesnė už elektros – gyvesnė ir šiltesnė. Ant sienų ėmė šokti šešėliai.

3. MĒNULIS

– Smagu, kad esi su manim, – tarė tėtis.

– Ir man smagu čia būti, – atsakiau.

– Pats laikas ko nors užkrimsti. Turiu keletą pomidorų – auginu juos savo darže, ten, įkalnėje. Yra truputis ryžių ir truputis Provanso aliejaus. Paruošiu patiekalą, kurį vadinu rašytojo ryžiene – juk nuo šiol abu esam rašytojai.

Tėtis ėmėsi rašytojo ryžienės, o aš – mąstyti apie knygą, kurią, pasak jo, turėčiau parašyti, – kas žino, gal jis ir nejuokavo? Gal iš tikrųjų kada nors parašysiu romaną, nors būti rašytoju niekuomet nesvajojau.

Bet labiausiai norėčiau būti lakūnas. Norėčiau nuskristi pirmąją raketa į Mėnulį. Kai sykį prisipažinau tėčiui, jis pasakė: „Man regis, tu tai padarysi.“

Galbūt vieną gražią dieną suprasiu, kad man niekada nepavyks to padaryti, bet kol kas šito neatsitiko.

Aš norėčiau būti pirmas žmogus pasaulyje, nuskridęs į Mėnulį.

Bet galėčiau būti ir rašytojas, – ypač jeigu kas nors nuskristų į Mėnulį anksčiau už mane, – tuomet norėčiau turėti tokį namą kaip tėčio.

Tik nežinia, ar elgčiausi kaip tėtis – ar iš pradžių vesčiau, įsitaisyčiau sūnų ir dukrą, o paskui išeičiau gyventi kitur – vien dėl telefono.

– Tu ištekėjusi už telefono, ne už manęs, – kartą pasakė tėtis mamai.

Mama atšovė, kad jos tokia pat teisė turėti draugių kaip jo – rašyti. Kad ji jauna moteris, o ne namų šeimininkė. Kad jai norisi draugų bei linksmybių.

Žiūrėdamas į tėčio knygas ir svarstydamas, kada jis suspėjo tiek jų prirašyti, vėl prisiminiau Mėnulį.

– Ką galvos žmonės, kai aš pirmas ten nusileisiu?

– Kur – ten?

– Mėnulyje.

– Jie patikės. Tą pačią akimirką, kai išlipsi Mėnulyje ir žinia aplėks pasaulio laikraščius, visi tuo iškart patikės.

– Kodėl gi jie neturėtų patikėti?

– Todėl, kad jie nieku gyvu netikės, jog tu gali nuskristi į Mėnulį, kol to nepadarysi. Tik tuomet patikės. Tokie jau yra žmonės.

– O tu argi ne toks?

– Ne.

– O koks?

– Kitoks. Aš nesakau, kad tu negali nuskristi į Mėnulį. Man labiau rūpi, kodėl tu to nori?

– Kad būčiau pirmas, žinoma. Kodėl tie vyrukai kopė į Everestą? Todėl, kad jis yra. Taip jie atsakė tiems, kurie klausinėjo. Aš irgi noriu pirmas nuskristi į Mėnulį todėl, kad jis yra ir kad iki šiol niekas ten nebuvo nuskridęs.

- Aišku, – atsakė tėtis.
 - Juk aš niekad ten nenuskrisiu, ką, tėti?
 - Kodėl gi ne?
 - Et.
 - Ką reiškia tas „et“?
 - Pats žinai. Man norisi kažką nuveikti, ir tiek. Darosi nuobodu.
 - Nuobodu?
 - Taip.
 - O ką norėtum nuveikti?
 - Visa bėda, kad nė pats nežinau. Todėl vis ir galvoju apie Mėnulį. Aš tikrai norėčiau ką nors nuveikti.
 - Kur nenorėsi.
 - Tik nėra ką. Turiu galvoje ką nors rimta.
 - Tokiu atveju geriausia užkąsti.
- Tėtis atnešė dvi lėkštes, prikrautas rašytojo ryžienės, ir mudu sėdome prie stalo.

4. PUODAS

Rašytojo ryžienę tėtis darė šitaip: viską, ką rado podėlyje, šaldytuve, ant spintelės lentynų, ant virtuvės stalo, dubenėliuose ar kur užkištuose popieriniuose maišeliuose, sudėjo į keptuvę ir ištroškino su ryžiais.

– Su ryžiais galima troškinti beveik viską, – sykį tėtis mėgino paaiškinti mamai, tačiau ji niekaip šito negalėjo suprasti ir kiekvieną kartą klausdavo: „Ar galima į ryžius dėti sūrio?“ Arba: „Ar galima ant ryžių pilti pomidorų padažo?“ Arba: „O žali svogūnai ar tinka?“

– Skanu? – paklausė tėtis.

– Nieko bjauresnio nesu ragavęs.

– Keptuvėje dar daug – galiu įdėti.

– O kur stiklinė pieno?

– Išgerk vandens. Tau jau dešimt metų.

– O kas deserto?

– Nieko.

– Tavo namuose valgymo ne per daugiausia, ar ne, tėti?

– Maisto turiu visam mėnesiui. Pakaktų netgi trim mėnesiams, jeigu labai prireiktų.

- Mums abiem?
 - Žinoma. Kas gi yra maistas? Tai, ko prikemšamas pilvas, ir tiek. Rytoj išvirsiu puodą raudonųjų pupelių.
 - O mėsos yra?
 - Nėra.
 - O pyragaičių?
 - Irgi nėra.
 - O pinigų?
 - Nesuk galvos. Betrūko, kad iš manęs šaipytūsi dešimtmetis komikas.
 - Bet vis dėlto – ar turim pinigų?
 - Neturim.
- Tėtis atnešė keptuvę ant stalo ir dar sykį prikrovė mano lėkštę, paskui – savo. Keptuvė ištuštėjo.
- Nors tai ir nebuvo pats skaniausias pasaulyje valgis, lėkštėje nepalikau nė grūdelio. Mėginau prikimšti pilvą. Bet kaip sėdau prie stalo alkanas, taip ir pakilau alkanas.
- Jeigu valgysi tai, ką aš, – pasakė tėtis, – užaugsi tvirtas ir stiprus.
 - O raudonosios pupelės ar skanios?
 - Kai rytoj ateis metas jas valgyti, bus pačios skaniausios pasaulyje.
 - Kodėl?
 - Mudu abu, – paaiškino tėtis, – esam rašytojai. Viskas mums yra geriau ir skaniau negu kitiems. Mes nuolatos rašom savo knygą.
 - Kad aš nė nežinau, nuo ko pradėti.

– *Joks* rašytojas nežino. Taip pat nė vienas nežino, kada pradėjo. Tu pradėjai savąją labai seniai.

– Nejuokauji?

– Nejuokauju.

Atsistojau ir ėmiau strakalioti, o tėtis prapliupo juoktis. Man labai patinka, kai jis taip juokiasi – kaip kuoktelėjęs alkanas rašytojas.

5. RATAS

Tėtis suplovė lėkštes, tada mudu nuėjome į garažą ir išsitraukėme ratus: tėtis – dvejų metų senumo „Reli“, o aš – dviratuką, kurį jis nupirko San Fransiske, kai man dar nebuvo suėję ketveri. Ko gero, mažesnių dviračių pasaulyje nė nebūna. Jo šakė sulinkusi, todėl mama kadaise norėjo atiduoti jį Gelbėjimo armijai, bet tėtis pasakė: „Man jo reikia.“ Ir pasidėjo garaže. Dabar jis surado tą raudonąjį dviratuką ir tarė man:

– Jei nori, gali pavažinėti didžiuoju, kol aš valysiu mažąjį.

„Relis“ – tikras vyriškas dviratis, bet aš su juo susitvarkau – važinėjau netgi pačią pirmą dieną, kai tėtis nusipirko. Apžergiau „Reli“ ir ėmiau minti pedalus Malibu keliu. Netrukus jau buvau gerokai įsismarlavęs ir troškau kuo ilgiau pagyventi pas tėtį. Tačiau neketinau dėl to kvaršinti jam galvos, nes žinojau, kad tokius dalykus sprendžia mama. Ji gali visiškai nelauktai paskambinti ir pasakyti: „Parvežk jį namo.“ Ir tėtis grąžintų mane mamai, į namus, kur aš turiu didelį miegamąjį, savo koridorių ir savo vonią. Man la-

bai patinka manoji namo dalis. Patinka ir visas namas, ir sodas, ir kiemas su kalva ir giraitė, čia smagu žaisti. Bet visa tai nėra iš tolo neprilygsta tėčio namui.

Apsisukau ir grįžau prie garažo – kodėl galų gale nepamėginus su tėčiu apie tai pakalbėti? Apvertęs raudonąjį dviratuką ratais aukštyn, tėtis tuo metu valė stipinus.

– Tėti?

– Ką?

– Kaip manai, ar mama leis man čia ilgiau pabūti?

– Nežinau.

– O jeigu leistų, ar sutiktum?

– Kodėl turėčiau nesutikti?

– Juk tu žinai, tėti. Tau keturiasdešimt penkeri, o man tik dešimt.

– Taip, gryna tiesa.

– Kaip manai, jeigu aš išmokčiau rūpintis savimi ir jeigu tau reiktų kur nors be manęs išvažiuoti, ar leistum man čia pagyventi?

– O gal jau ryt rytą užsimanysi namo?

– Ne, neužsimanysiu.

– Na, tuomet pasakysiu šitaip: gali gyventi čia kiek patinka, kiek leis mama.

– O tu?

– Juk aš čia ir gyvenu.

– Ne, aš norėjau paklausti, kiek tu leisi man čia gyventi?

– Aš leidžiu gyventi čia tol, kol tau reikės išvažiuoti.

Tėtis apžergė didįjį dviratį ir kiek įkabindamas nuskriejo keliu. Niekada nebuvo matęs, kad kas šitaip greitai važiuotų. Šokau ant raudonojo dviratuko – nors jis man buvo jau per mažas – ir iš visų jėgų ėmiau minti pedalus, tačiau buvo aišku, kad tėčio nepavysiu. O jis tuo tarpu nuvažiavo iki pat plento, apsisuko ir grįžo atgal.

– Norėčiau, kad įsidėmėtum vieną dalyką, – pasakė jis sugrįžęs. – Niekada gyvenime nereikia galvoti, kad bus tik vienaip ir ne kitaip. Tu gali gyventi pas mane tol, kol užsimanysi namo. Ir gali sugrįžti visada, kai tik panorėsi. Niekada nereikia atmesti kitos galimybės.

– Žinau, tėti.